

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת שופטים

כף לכות...

גיליון מס' 157

הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/פרשת שופטים

כך זכות...

במשך שנים ארוכות שימש חואן דיאז כשופט המקומי ונציגו של המושל בעיירה הקטנה בצפון מקסיקו. תושבי העיירה היו איכרים נבערים מדעת שעיבדו את שדות התירס שלהם והתפרנסו בקושי. את יומם המפרך היו האיכרים מסיימים במסבאה המקומית בשתיית טקילה עד אבדן חושים – דבר שגרם לקטטות רבות. תפקידו של חואן היה להשליט סדר ולהכריע בסכסוכים בין התושבים. הוא היה מחליט בדרך כלל על פי הצד ששילם לו שוחד גבוה יותר, ובזכות זה הוא בנה לעצמו בית גדול במרכז הכפר, ליד השוק המקומי. בכיכר השוק היה מוצב 'פעמון הצדק' שהיה עשוי נחושת. כאשר התפתחה קטטה היו שוטרי הכפר מביאים את המתקוטטים אל הכיכר, ומצלצלים בפעמון. חואן היה יוצא מביתו, שומע את הצדדים, ופוסק מי צודק ומי אשם. ברבות השנים נפל הענבל שהיה תלוי בתוך הפעמון. פעמון חדש עלה כסף רב, והקופה הציבורית הייתה ריקה מכיוון שכל כספי הקנסות הלכו ישר לכיסו העמוקים של חואן. חואן ניסה לתקן את הפעמון, ובסופו של דבר הצליח לקשור את הענבל בחוטי קש ארוכים ולהחזירו לפעולה. יום אחד שוטט בכפר חמורו הזקן של מאוריצינו הנפת. החמור הרעב הבחין בחוטי הקש המבצבצים מעל פעמון הנחושת. הוא החל ללעוס את הקש כדי להשביע את רעבונו, ועד מהרה נפל הענבל ארצה והתנפץ לרסיסים. חואן מיהר החוצה למשמע הרעש, והבין מיד שסוף סוף נמצא הקורבן שישלם מכיסו את הפעמון החדש. הוא שאל את העוברים והשבים של מי החמור והלכו השיבו לו כי זה

החמור הזקן שהיה שייך בעבר למאוריצינו הנפח, עד שהוא שילח אותנו לחופשי. 'לך אל מאוריצינו ומסור לו שהחמור שלו תובע אותנו למשפט', הורה חואן לאחד הנערים. הנער יצא בריצה לכיוון הנפחייה, וביתיים השמועה על חמור התובע למשפט את בעליו התפשטה בכפר, ורבים החלו להתאסף בשוק כדי לחזות באירוע הנדיר. כשהגיע הנפח לכיכר השוק, כבר חיכה לו חואן כולו אומר חשיבות עצמית. 'האם החמור הזה שלך?' שאל חואן. 'אכן הוא היה שלי בעבר', אמר הנפח, 'אך הוא כבר אינו יכול לעבוד, ולכן שחררתי אותו'. 'אם כן דע לך שהחמור תובע אותך לדין בעוון הזנחה וכפיות טובה – ומכיוון שהוא אינו יכול לדבר, אני אייצג אותו. החמור שירת אותך בנאמנות שנים רבות ואתה הפקרת אותו לעת זקנתו. מכיוון שכך החמור נאלץ לאכול את חוטי הקש שהחזיקו את הפעמון והוא נשבר. החמור חייב לשלם את הנזק שהוא גרם, אך מכיוון שאין לו כסף, הוא תובע אותך לדין ודורש שאתה תשלם את הכסף מכיסך'. האיכרים מסביב הנהנו בשביעות רצון למשמע פסק הדין, ומאוריצינו הבין שהוא נפל קורבן לתאוות הבצע של השופט שביקש לפרוק מעליו את הוצאות קניית הפעמון החדש. 'אמור לחמור שאני מוכן לשלם לו את הסכום', אמר מאוריצינו לחואן, 'אך זאת בתנאי שהוא לא יהיה שייך לי יותר, ולא יבוא אליי בטענות'. חואן שהכסף סנוור את עיניו הודיע לכולם מיד שהחמור שהוא מייצג מסכים לתנאי הזה. הקהל התפזר, והחמור נשאר בכיכר השוק. לעת ערב חזר החמור לאורווה של הנפח, כפי שהיה רגיל במשך שנים. לזה בדיוק מאוריצינו חיכה. הוא העמיס על גבו של החמור חבילה קטנה ועטופה היטב ובתוכה מאה מטבעות. לאחר מכן יצא עם החמור לכיוון ביתו של חואן והמתין לשעת הכושר... לאחר זמן מה יצא השופט המקומי עם משפחתו לנסיעה. מאוריצינו הכניס את החמור לחצר של השופט והסתלק מהמקום. החמור שנותר לבד בגינה

המפוארת, לא בזבז זמן. הוא החל לאכול וללעוס מכל הבא ליד:
את עצי הנוי המקושטים ואת העציצים הנאים, הוא לעס אפילו את
כסאות הקש ושבר את חלון המרפסת. כאשר חואן השופט חזר
לביתו לאחר כמה שעות חשכו עיניו למראה החורבן שגרם החמור.
הוא דימן במהירות את הנפח לביתו. 'תראה מה החמור שלך גרם!'
צרח חואן אל הנפח. 'איני יודע', היתמם מאוריצינו, 'אני שילמתי
לחמור את מה שהייתי חייב לו, וכנראה הוא פנה לביתך כדי
להעביר לך את הכסף. מעבר לכך איני יודע כלום, כי החמור,
כידוע, אינו שייך לי'. לחואן לא נותר אלא לחרוק שיניים בדעם על
התרגיל שהנפח עשה לו.

*

אנחנו לא שופטים בבית משפט, אבל כל אחד מאיתנו הוא שופט
קטן. לא פעם אנו צריכים לשפוט את הזולת, ולהחליט האם הוא
צודק או טועה. התורה מלמדת אותנו להיות אובייקטיביים ולא
למהר לדון את השני לכף חובה. חז"ל אומרים לנו כי מי שדן את
חברו לכף זכות, זוכה שגם בשמים דנים אותו לכף זכות, ומעניקים
לו שפע של ברכה והצלחה.

*

בפרשת השבוע כתוב: "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך
ושפטו את העם משפט צדק". ובמדרש (תנחומא שופטים, ד): "משפט צדק –
שיהיו מטין את העם לכף צדק. אמר רבי יהודה ברבי שלום: שיהיו
מטין ומלמדין עליהם זכות לפני הקב"ה". ובמשנה (אבות א' משנה ו) כתוב:
"והוי דן את כל האדם לכף זכות". וצריך להבין מדוע כתוב במשנה
"כל" האדם? החידושי הרי"ם מסביר כך: צריך להסתכל על כל
האדם בשלמות ולא באופן חלקי. אם תסתכל על כל האדם בטוח
שתמצא זכות... כלומר, הדרך לדון לכף זכות היא להכיר את
האדם ולא לשפוט על פי המעשה גופו. ולכן כתוב במשנה "הוי דן

את כל האדם" בלשון יחיד, כי אין הכוונה את כל בני האדם אלא את האדם כולו – העבר שלו, הסביבה שלו, המחשבות שלו וכו'. וכיוון שאנחנו לא יכולים לראות את כל האדם בשלמותו, אלא רק קטעים ממנו... לכן אנו נוטים לשפוט לכף חובה. וזאת הסיבה שבהמשך המסכת אומרים חז"ל: "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו". ובשביל להגיע למקומו צריך להיוולד לאותם הורים, לגדול באותו בית, ללמוד באותה כיתה וכו'. וכיוון שלעולם לא תגיע למקומו, לכן אף פעם אל תדון.

*

עצה לדון לכף זכות...

המשגיח הגה"צ רבי דב יפה זצ"ל אמר: אדם שמחפש חפץ יקר שאבד לו, תחילה הוא מחפש במקומות שהחפץ עשוי להימצא שם. אח"כ הוא מחפש גם במקומות שאין כל כך סיכוי שהחפץ יהיה שם. בשלב מאוחר יותר חוזר המאבד ומחפש גם במקומות שכבר חיפש ואפילו שהוא יודע שכבר חיפש שם ואין סיכוי שימצא... בכל זאת הוא מחפש שם. כי יש לו תשוקה גדולה למצוא את האבדה, ולכן הוא נתלה אפילו באפשרות בלתי סבירה וחושב שמא בכל זאת לא חיפש יפה. אילו היה כבוד האחד יקר בעיני חברו, היה כל אחד מחטט ומחפש צדדים של זכות אפילו אם אין זה הגיוני.

*

אדם טוב רואה רק טוב...

הגאון רבי אהרון קוטלר זצ"ל הסביר את דברי המשנה כך: צריך האדם להיות תמיד במצב של "זכות" ואז הוא לא יראה שום חובה אצל אף אחד. כי מי שיש לו אפילו קצת קשר לרע, הוא מסוגל לראות דברים שליליים אצל הזולת. ורק מי שנקי לגמרי מכל שמץ של פגם, רק הוא אינו רואה כל מום בחברו, ותמיד ימצא בשבילו לימוד זכות.

*

מספרים על הצייר ההולנדי הנודע אנטון ואנדרבלוף, שפעם נכנס ילדו הקטן לחדר העבודה שלו ושפך צנצנת דיו על אחת מיצירות המופת שצייר. כאשר גילה האומן את ה"קישוט" המכוער שנוסף ליצירתו, הוא ביקש לכלות את זעמו בילד, אך לאחר הרהור קצר חזר ונמלך בדעתו. לא די בכך שלא גער בבנו הוא אף הציג את היצירה בגלריה הפרטית שלו בלי להסיר את הכתם. המבקרים ראו וגם תמהו... מה ראה הצייר לכער תמונת נוף כה יפה בכתם חסר חן? הסביר להם הצייר: ראו, יודע אני שרבים מתפעלים מיצירות האומנות שלי ורואים בהם את פסגת השלמות האומנותית. אך לאמיתו של דבר אין בעולם יצירה מושלמת. בכל דבר ניתן למצוא חיסרון או ליקוי. מי שיחפש מגרעות תמיד ימצא אותן. משום כך ביקשתי להזכיר לצופים כי היופי האמיתי אינו נמצא בציור אלא בעין המתבוננת בו... מי שמתרכז ב"כתם" של הזולת סימן שעינו רעה. מי שמצליח לדמיין את מה שמתחת לכתם – עינו טובה. מי שיש לו עין טובה ימצא את היופי שבציור למרות הכתם ומי שמחפש את הכיעור והשלילה ימצא את הכתם גם אם יהיה גודלו כראש הסיכה"...

*

הדן לכף זכות – מוסיף לעצמו זכויות!

כתוב בגמרא: "תנו רבנן: הדן את חברו לכף זכות – דנים אותו לזכות" (שבת קכ"ז ע"ב). כלומר, כשאדם דן לכף זכות – בשמים דנים אותו לכף זכות. הבעש"ט הקדוש שאל: מה כוונת משנה במילים "הוי דן"? וכי כל אדם דיין הוא? מי מינהו ומי הסמיכו? ותירץ על פי הגמרא הנ"ל: אכן, במבטו על חברו דן הוא את עצמו. אם הוא דן לכף זכות – דנים אותו לכף זכות, וכן להפך. ואמרו חז"ל במדרש: אם ראית אדם שמדבר טוב על חברו, אף מלאכי השרת מדברים

עליו טוב. ואם ראית אדם שמדבר רע על חברו – אף מלאכי השרת מדברים עליו רע. ועל פי זה ראיתי שביארו את הפסוק "ה' צלך על יד ימינך": כפי שהצל עושה מה שהאדם עושה, כך מתנהגים עמו מלמעלה. לכן אם מתנהג בחסד וברחמים ומלמד זכות על אחרים – כך מתנהגים עמו משמים.

*

"במידה שאדם מודד, מודדים לו"...

על הפסוק "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך ושפטו את העם משפט צדק" כתב רבי לוי יצחק מברדיטשב זי"ע: "הנה הקב"ה שופט את הכנסת ישראל בבוא יום המשפט, בגודל רחמיו וחסדיו, אך צריכין אתערותא דלתתא לעורר את המידה של רחמנות למעלה וע"י מה נתעורר אותו המידה של חסד כשאנו למטה מתנהגים בחסד ומלמדים זכות על איש מישראל לדון לכף זכות ואז ע"י זה גם מלמעלה נתעורר אותו המידה ומלמדין גם עליו וגם על כל זרע ישראל חסדים, ואם כן האדם מעורר בעובדא שלמטה השער העליון לפתוח שערי חסד להריק ברכה על כל זרע ישראל. וזהו שאמר 'שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך' רצה לומר שאתה בעצמך תתקן ותכין המשפט של מעלה ע"י שעריך והוא השערים שלך שאתה עושה ומעורר במעשיך וזהו 'ושפטו את העם משפט צדק' רצה לומר כל איש ילמוד את עצמו להתנהג לשפוט את העם משפט צדק, ללמד צדקה וזכות על כל זרע ישראל ואז האדם מעורר השער של מעלה ועל ידי זה יוצא בדין זכאי במשפט של מעלה כי במידה שאדם מודד מודדין לו".

*

אחד מהתפקידים של מנהיג – לדון לכף זכות

עוד דבר נפלא מצאתי בדבריו של רבי לוי יצחק מברדיטשב זי"ע, על הפסוק "יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר": "יש ללמוד זכות על ישראל מה שאינם עושים רצון הבורא בתמידות כמלאכים מחמת שהם טרודים בפרנסתם וזהו מה שכתוב שאברהם אבינו היה איש חסד – שהיה מלמד זכות ולכך נתן למלאכים לאכול – להראות להם הצטרפות בשר ודם כדי שלא ילמדו חובה על ישראל. וזה שאמר משה רבינו 'א-ל אלקי הרוחות לכל בשר' שהאדם מחמת שהוא בשר ודם, הצטרפות של אדם בפרנסתו ומחמת זה הוא לפעמים אינו עובד ה' בתמידות וזהו שאמר 'יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר', כלומר שופט ומנהיג שילמד תמיד זכות על ישראל כמו שאתה לומד זכות על האדם שאינו עובר בתמידות, כן ביקש משה רבינו שיעמוד מנהיג לישראל שילמד תמיד זכות על ישראל, וזהו יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר – כמו שאתה אלוקי הרוחות לכל בשר ואתה מלמד זכות עליהם, כן פקוד איש על העדה שמנהיג לישראל יהיה גם כן מלמד זכות על ישראל". ומבואר שה' מחפש מנהיג אשר יתמיד בלימוד זכות על ישראל.

*

אחד הדברים החשובים ביותר בחינוך זה לדון לכף זכות. מחנך הוא מנהיג ומנהיג צריך לראות את הטוב בתלמידים, לדון לכף זכות ולא למהר לשפוט אותם. מחנך ממש חורץ דין כשהוא דן לכף זכות או חובה. וכאן אין את השאלה של הבעל שם טוב כי ברור שתפקידו "לשפוט" ולתקן את הצריך תיקון... וגם התלמיד דן את עצמו ומסתכל על עצמו לפי איך שהמחנך מסתכל עליו. ולכן צריך להיזהר מאוד לא לשפוט בצורה פזיזה ולא לדון בלי לדעת את כל הרקע והפרטים הנצרכים.

*

סיפר הגר"י זילברשטיין שליט"א: מעשה בחתן שעמד תחת החופה ופרץ בבכי. הרב מסדר הקידושין היה הגאון רבי אברהם יעקב פאם זצ"ל (ראש ישיבת תורה ודעת). הוא קרא לחתן לחדר צדדי ושאל אותו: מה פשר הבכי הזה? השיב לו החתן: "רובץ עליי חטא נורא", והתחיל לספר: "בהיותי נער הביא חברי לחיידר צעצוע יפה, חמדתי בו וגנבתיו מכיסו. הנער הזה מישמש בכיסו לאחר זמן ולא מצא את הצעצוע. הוא פנה לרבי המלמד, וסיפר לו שגנבו לו את הצעצוע. המלמד החליט לערוך חיפוש בכיסי כל התלמידים... ממשיך החתן ומספר: "אני ראיתי כי כלתה אלי הרעה והכנסתי את הצעצוע לכיסו של שכני מבלי שירגיש. הרבי חיפש עד שהגיע לילד הזה שהוא שכני ומצא בכיסו את הצעצוע. והכריז: "הנה הגנב של הכיתה!" הילד צעק: "זה לא אני! מעולם לא גנבתי ולא נטלתי את הצעצוע!" השיב לו הרבי: "אז איך הוא הגיע לכיסך? וכי יש לו רגלים"?... הרבי גם כתב מכתב להורי הילד והם נזפו בו קשות, ואמרו לו אתה מכתים את שם המשפחה כולה בגניבה. הילד הזה התחיל להתדרדר, ואט אט שמר את הכעס בלב עד שפרק עול, והנה השבוע הוא נשא אשה נוכריה רח"ל... והחטא כולו רובץ על כתפי, ולכן נפשי בוכיה, איך אני יכול כעת להתחתן עם כלתי בת ישראל לתפארת כאשר בגללי פרק חברי עול ונשא נוכריה? הרגיעו ראש הישיבה הגרא"י פאם ואמר לו: נכון שאתה צריך לחזור בתשובה, על הגניבה ועל הטמנת הגניבה בכיס של חברך. אולם האשמה העיקרית מוטלת על המלמד! הוא הגורם העיקרי שלא האזין לתלמיד, ולבושות הגדולות שגרם לו, ולטינה הנוראה על הנער שצעק ואין לו מציל.

*

הסיפור הנ"ל מזעזע. וצריך להבין: מה המלמד אשם? הרי כל הדרכים מובילות לכך שהוא הגנב? וכי ניתן להעלות על הדעת שמישהו שם לו בכיס? לא הייתה לו כל סיבה לחשוב שהמציאות אחרת. היה ברור לו שכך הם הדברים, עד כדי שהכריז ברבים: "הנה הגנב של הכיתה". אפשר לשער את הרגשתו של הילד, שיודע שהוא חף מפשע, ומאשימים אותו בכך. פלא שהדרדר עד כדי כך? זה קשה מנשוא לילד! מכאן עלינו ללמוד, שגם אם המציאות נראית לנו ברורה ביותר, אל לנו להאשים בגלוי את הילד. ובכלל, אל לנו למהר ולשפוט את זולתנו. אדם מאחר לפגישה שנקבעה. הממתין לו מבין שלא אכפת לו, והוא מתמלא רוגז ועצבים, וכשמגיע סוף סוף מתברר שהכל היה סיפור פעוט ופשוט, ללא כעס וללא עצבים. עלינו לדון לכף זכות. כיצד יכול אותו מלמד לדון לכף זכות? והרי הילד גנב?! מה עליו לעשות? הצעד הראשון הוא, להבין שאלו לעשות את "מסדר הדיהוי" בפני כל הכיתה. אולי יש הסבר אחר למציאות, שאתה לא חושב עליו כעת? אילו היה זה בןך - היית מוצא הצדקות רבות למעשה. אם אתה עצמך היית הנאשם - היית יודע לתרץ את המציאות עם הרבה תירוצים. עליך לדעת שיתכן שתירוצים אלה נכונים גם כעת. גם כלפי אדם אחר עליך להפעיל את יכולת הדמיון והתירוץ, ולדעת שאין לך ודאות בפירוש שאתה מעניק למציאות. אילו זה היה נוגע אליו - היה מוצא הסבר, אבל ביחס לאחרים - קשה לנו לתאר מציאות אחרת. על כן ברור לאדם שמה שהוא רואה - זאת המציאות. אולם, אדם יכול לטעות, וכדי שהטעות לא תגרום להלבנת פנים - יש להימנע מלעשות זאת בפומבי.

*

כל כך מתאים להביא כאן קטע מתפילתו הידועה של רבי אלימלך מליד'נסק זיע"א: אדרבה, תן בלבנו שנראה כל אחד מעלות חברינו ולא חסרונם, ושנדבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניך, ואל יעלה בליבנו שום שנאה מאחד על חברו חלילה...

*

לסיום: בעוד כשלושה שבועות נעמוד ביום הדין לפני הקב"ה ונבקש ממנו לפתוח דף חדש... "שנה" מלשון "שינוי". שנה חדשה זה זמן של התחדשות, זמן של ניקוי, זמן של חשבון נפש ו"חישוב מסלול מחדש"... כולנו מבקשים ש"תכלה שנה וקללותיה" ו"תחל שנה וברכותיה". בימים אלו של תחילת שנת הלימודים, כל תלמיד רוצה שהרב החדש יסתכל עליו כעל דף חדש ונקי. ישנם תלמידים שממש זקוקים לזה, ומבט כזה יגרום להם לשינוי גדול. אם ניתן להם את התחושה ש"תכלה שנה וקללותיה", בעזרת ה' נזכה לראות כיצד מתקיים בהם "תחל שנה וברכותיה".

שבת שלום!

העלון יוצא לאור
בסיוע תלמוד תורה
"נצח ישראל" בית שמש

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com